

КНИГА ВІКТОРА ДАНИЛЕНКА «ВОЛОДИМИР ВЕРНАДСЬКИЙ: ВІХИ ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ»

Вінницький національний технічний університет

Анотація.

У статті розглядається дослідження життя та діяльності українського та російського вченого-природознавця, громадсько-політичного діяча Володимира Івановича Вернадського.

Ключові слова: Вернадський, наука, природознавство.

Abstract.

The article deals with the study of the life and activities of ukrainian and russian science, social and political figure Volodymyr Vernadsky.

Keywords: Vernadsky, science.

Вступ

В Україні на ниві промислової, технічної, індустріально-культурної революцій з середини ХІХ століття і до кінця другого десятиліття ХХ століття плідно працювали родини Терещенків, Ханенків, Симиренків, Григоровичів-Барських та ін. Нову літературу, мистецтво і культуру України індустріальної епохи творили письменники В. Вінниченко, І. Франко, композитор М. Лисенко, художники О. Мурашко, С. Васильківський, архітектор В. Городецький та ін. У перетворенні освіти і науки в самостійні галузі індустріалізованої економіки України мала місце діяльність М. Грушевського, І. Мечнікова, Є. Патона, А. Кримського та ін. Особлива роль належала провіднику ідеології та практики постіндустріальної цивілізації Володимиру Івановичу Вернадському. Цьому видатному будівничому нового суспільства присвячена книга доктора історичних наук, зав. відділу історії України другої половини ХХ ст. Інституту історії України НАН України, заслуженого діяча науки і техніки України, члену-кореспонденту НАН України Віктора Михайловича Даниленка «Володимир Вернадський: віхи життя і творчості. – Київ-Вінниця, ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. – 298 с.; 20 іл.».

Основна частина

Особистість Володимира Івановича Вернадського була надзвичайно складною й суперечливою, бо його особисте й громадське життя проходило в умовах внутрішньої духовної боротьби. У передмові до книги Віктор Даниленко пояснює, що сплеск інтересу науковців до постаті Вернадського та його наукових праць відбувся в останнє десятиліття ХХ ст. Якщо російських дослідників цікавило питання про місце і роль В. Вернадського в історії російської і світової науки, то українські дослідники розглядали внесок науковця в організацію української наук та його ставлення до українського питання і до української державності. Результати дослідження викладені у 13 розділах.

У першому розділі: «Від діда-прадіда...» автор досліджує родовід родини Вернадських. Прадід Вернадського Іван Вернадський був внесений в реєстр рядових вільних козаків Запорізької Січі та після зруйнування її опинився в Чернігівській губернії. Дід – лікар, заслужений ветеран наполеонівських війн. Батько Іван Васильович був учителем російської словесності в Київській гімназії. Захистивши магістерську дисертацію про італійську політико-економічну літературу стає викладачем Московського університету. Мати Вернадського також походила з українського старшинсько-дворянського роду, через що Вернадський називав своїх батьків киянами, бо в обох були живі національні українські традиції.

У розділі: «Дитинство та юність» В. Даниленко звертає увагу на виховання в родині після переїзду у Харків. Тихими вечорами лунали українські пісні. Влітку відпочивали у Полтаві. Батько в процесі виховання Володимира прищеплював інтерес до українського народу, його історії та культури, а також до освіти і науки. У 17 років Вернадський пише вірш: «Україна, рідна моя сторона...»[1].

Розділ «Університетські роки» присвячений університетським науковим уподобанням В. Вернадського. В своїх роботах він писав, що його мета – пізнання всього, що можливе людині відповідно її силам і часові. В студентські роки Вернадський остаточно визначив наукову діяльність як головний напрямок свого життя й діяльності.

У розділі «Входження в науку» викладений шлях Володимира Вернадського щодо вивчення законів природи, мінералогії, кристалографії та вивченню синтезу кремнію, яке справило суттєвий вплив на всю його подальшу наукову діяльність. В той же час, В. Вернадський захопився й політикою, про що викладено у наступному розділі.

Розділ: «Між наукою і політикою». У 1891 році Володимир Вернадський захистив магістерську дисертацію на тему: «Про групу силіманіта і про роль глинозему в силікатах» Через 36 років після оприлюднення дисертації про роль глинозему в алюмосилікатах було підтверджено рентгенівськими знімками та роботами інших учених. Інколи відпочиваючи в листах до дружини розмірковував про те, що в Росії займатися наукою й політикою важко. Для науки щось зробити можливо лише вільною людиною на Заході. Захистивши дисертацію у 1898 році, отримує звання професора Московського університету, але науковою роботою не ладнає з бюрократичним університетським ладом. Революційні відкриття європейських вчених щодо реальності існування атома дало можливість започаткувати роботу Мінералогічного гуртка у надрах якого почала зароджуватися вернадівська школа російських геохіміків. Експерсії, експедиції чергувалися й з участю в суспільно-політичному житті країни.

У розділі: «Захоплення політикою» досліджується становлення Володимира Вернадського як політика. Викладені тези його основних політичних робіт того часу. Але після обрання екстраординарним академіком (членом-кореспондентом) з мінералогії у квітні 1908 року В. Вернадський знову приділяє більше уваги науці.

Наступний розділ: «Повернення в науку». Захопившись радіологічними дослідженнями, Вернадський в цей період активно шукає кошти для досліджень. В той же час намагається, але вже без минулого ентузіазму вплинути на хід законодавчої роботи в ЦК партії Народної Свободи (кадетів). На довгі роки головним стають викладацька, науково-дослідна діяльність та організаторська робота в сфері поєднання фундаментальної науки з безпосереднім товарним виробництвом. Також почалася боротьба за створення державних інститутів, бо кошти акумулювати могла лише держава. До приходу до влади більшовиків вдалося відкрити Платиновий, Керамічний інститути та Інститут фізико-математичного аналізу. Активно просуває українофільські погляди. У статті: «Украинский вопрос и русское общество» пише, що національна самосвідомість українців розвинулася на ґрунті етнографічних відмінностей, особливостей психіки, культурних тяжінь та нашарувань, що пов'язує Україну із Західною Європою, та історично зумовленого ладу народного життя, перейнятого духом демократизму» [2]. (с. 129).

«У вихорі 1917 року». Вир революційних подій спрямовував діяльність у політичному руслі. В червні 1917 року його одноголосно обирають головою Сільськогосподарського вченого комітету при Міністерстві землеробства. Володимир Іванович одночасно продовжував працювати в системі Академії наук і залишався діючим членом ЦК Конституційно-демократичної партії. У розділах «На шляху до Української Академії наук» та « На чолі Української Академії» автор досліджує складний шлях науковця у створенні Української Академії наук, Національної бібліотеки Української держави в Києві (нині Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського) .

Розділ «У неспокійному Криму» розглядається період життя та роботи у Таврійському університеті В. Вернадського, коли через проблеми зі здоров'ям Вернадський був змушений переїхати до Криму. Але саме там в науковій лабораторії Таврійського університету була написана праця «Про живу речовину», яка згодом принесла йому всесвітню славу.

Наступні розділи «В умовах радянської влади», «У часи сталінських репресій» присвячені стосункам В. Вернадського з радянською владою більшовиків. Підтримуючи думку про відновлення Росії як єдиної великої держави, закономірно відбулося примирення науковця з більшовицьким режимом, хоча неодноразово він перебував на межі загибелі. Автор зазначає, що його суспільно-політичні погляди, в тому числі й на національне питання, на українсько-російські відносини нерідко перебували в сфері ілюзій та романтики. Режим сприйняв В. Вернадського як великого вченого та носія великодержавної ідеї. Вернадському вдалося продовжити наукову діяльність, очолити Радієвий інститут, обґрунтувати вчення про біосферу, ноосферу, космізм. І сьогодні залишається актуальною думка В. Вернадського про те, що в геологічній історії біосфери перед людиною відкривається величезне майбутнє, якщо вона розуміє це і не буде використовувати свій розум і свій труд на самознищення[3].

Висновки

Таким чином, узагальнюючий біографічний нарис Віктора Даниленка про життя та діяльніс видатного українського і російського вченого-природознавця, філософа, громадсько-політичного діяча Володимира Івановича Вернадського подається у контексті суспільно-політичних процесів та специфіки наукової діяльності, яка буде джерелом зростання інтелектуального збагачення людства. Книга буде в нагоді історикам, викладачам, студентам, всім, хто цікавиться долею В. Вернадського, історією науки, минулим українського народу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Віктор Даниленко. Володимир: віхи життя і творчості. – Київ-Вінниця, ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. – С.32, 33.
2. Там само. – С.129 .
3. Там само. – С.283 .

Зінко Олена Василівна – кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук Вінницького національного технічного університету, Вінниця, e-mail: zinko-ov@ukr.net

Zinko Elena - Ph.D., assistant professor of philosophy and humanities sciences Vinnitsia National Technical University, Vinnitsia, e-mail: zinko-ov@ukr.net